

DOĞADAKİ AYAK İZLERİMİZ

Yaklaşık 4,5 milyar yıl yaşında olan Dünya, şu an için üzerinde yaşam ve sıvı su barındırdığı bilinen tek gezegendir. Dünya üzerinde yaşayan insan sayısının 7,87 milyarı geçtiği biliniyor. Yaklaşık dörtte birinin kara, dörtte üçünün su ile kaplı olduğu gezegenimizi yaklaşık 8,7 milyar farklı canlı türü ile paylaştığımız tahmin ediliyor, bunlardansa yalnızca 2 milyon kadarını henüz bilimsel olarak tanımlayabildik.

Hepimizin hayatta kalması ve küresel biyoçeşitliliğin korunması gezegenimizin biyosferine (atmosfer, litosfer ve hidrosfer) ve doğal kaynaklarına bağlı. Artan nüfus ve gelişen teknoloji ile birlikte doğal kaynaklara olan talep de her geçen gün artıyor. Üretim ve tüketim ihtiyaçlarını karşılamak için kullandığımız doğal kaynaklar ise elbette sınırlı.

Eğer her birimizin ayak izi, tükettiğimiz kaynakların yenilenmesi için gereken alanla orantılı büyüklükte olsaydı sizce ayak izlerimiz gezegenimizin ne kadarını kaplardı? Genel olarak bugün ihtiyacımız olan kaynakları elde etmek ve meydana gelen atıkları yok etmek için ihtiyaç duyduğumuz alan Dünya'nın yaklaşık %160'ı kadar. Diğer bir deyişle, doğanın bize sunduğundan çok daha fazlasını tüketiyoruz.

Karbon (fosil yakıtlar), su ve gıda tüketimi alışkanlıklarımızı değiştirmedığımız sürece doğal kaynaklar giderek daha da hızlı tükenecek ve biyoçeşitlilik azalacak. Doğal kaynakları korumak ve Dünya'nın gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama yeteneğini tehlikeye atmaktan kaçınmak için gezegenimizle sorumlu bir şekilde etkileşimde bulunmamız, yani çevresel sürdürülebilirlik konusunda çok dikkatli olmamız gerekiyor.

EKOLOJİK AYAK İZİ

Ekolojik ayak izi, yeryüzünün kendini yenileme kapasitesi (biyokapasite) ile yenilenebilir kaynakların tüketimini karşılaştırarak insanın biyosferden talebini inceler. Yani, mevcut teknoloji ve kaynak yönetimiyle bir bireyin, topluluğun ya da faaliyetin tükettiği kaynakları üretmek için ve bu üretim sürecinde ortaya çıkan atıkları yok etmek için gereken biyolojik olarak verimli toprak ve su alanını ifade eder.

Biyokapasite, yenilenebilir kaynakların üretimi ve CO₂ emisyonlarının özümsemesi için kullanılabilir alanların büyüklüğüdür. Ekolojik ayak izi ve biyokapasite küresel hektar (kha) diye adlandırılan ortak bir birimle ifade edilir. Küresel hektar, dünyanın ortalama verimliliği üzerinden 1 hektar arazinin üretim kapasitesini temsil eder.

Ekolojik Ayak İzi Ulusal Ölçek Hesaplama Formülü:
Ekolojik Ayak İzi = Tüketim x Üretim Alanı x Nüfus

Dünya Genelinde ve Bazı Ülkelerdeki Ekolojik Ayak İzi, Biyokapasite ve Ekolojik Açık Verileri (2017)

	Kişi başı biyokapasite (kha)	Kişi başı ekolojik ayak izi (kha)	Ekolojik açık* (kha)
Dünya	1,6	2,8	-1,2
Türkiye	1,4	3,5	-2,1
ABD	3,5	8,1	-4,6
Rusya	6,9	5,4	1,5
Çin	0,9	3,7	-2,8
Almanya	1,5	4,7	-3,2
Katar	1,0	14,7	-13,7
Avustralya	12,4	7,0	5,4

*Ekolojik açık, ekolojik ayak izi miktarının biyokapasite miktarından farkını gösterir. Negatif değerlerde olması nüfusun doğanın kendilerine sunduğundan fazlasını tükettiği anlamına gelir.

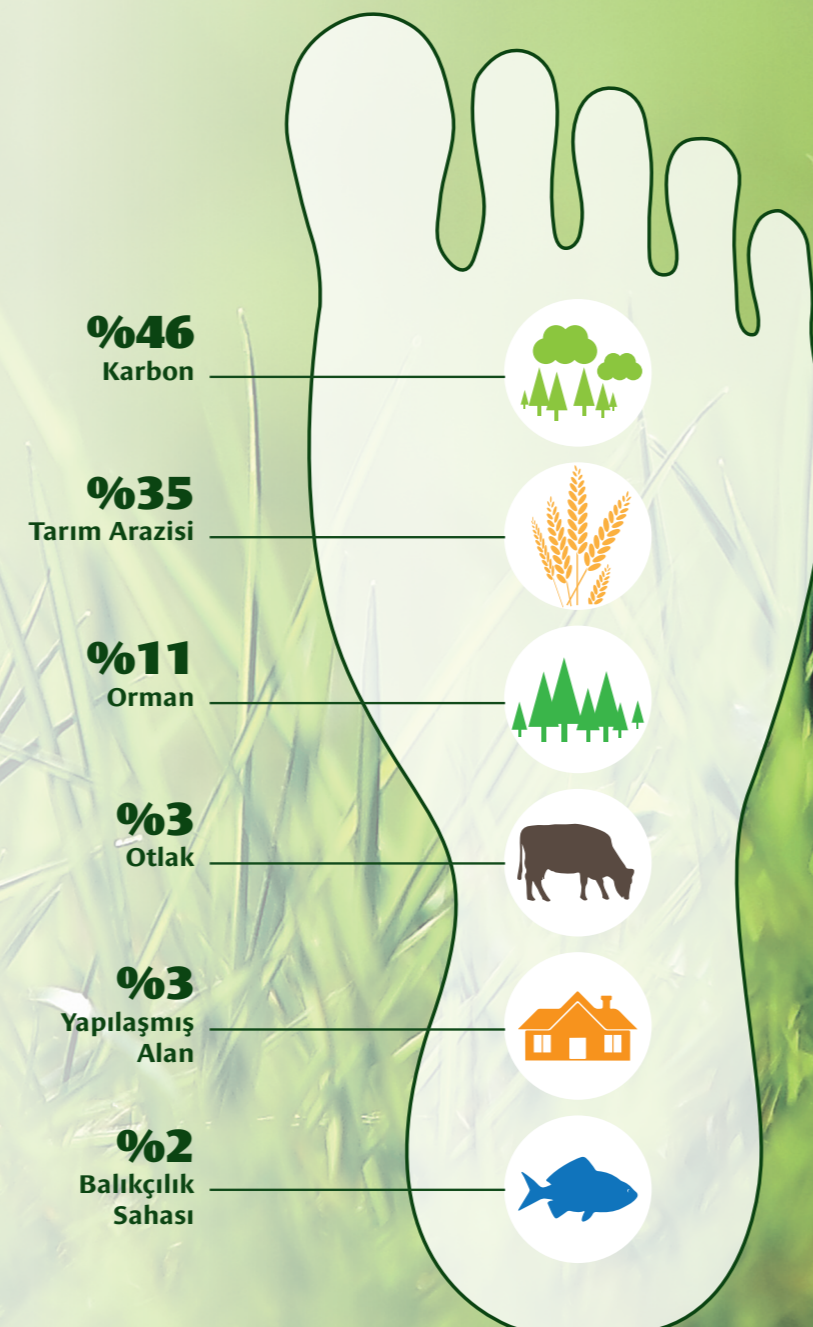
Ekolojik Ayak İzi Bileşenleri

- **Karbon tutma ayak izi:** Ekolojik ayak izinin belirlenmesinde en etkili bileşendir. Fosil yakıt tüketimi ve endüstriyel-kimyasal süreçlerden kaynaklanan emisyonların tutulması için ayırmamız gereken orman alanıdır. Okyanuslar tarafından tutulan CO₂ emisyonu bunun dışındadır.
- **Tarım arazisi ayak izi:** İnsan ve hayvan tüketimi için gerekli bitki biyokütlesinin üretimi için kullanılan tarım alanıdır.
- **Orman alanları ayak izi:** Tüketilen kereste, kâğıt hamuru, odun ürünleri ve yakacak odun miktarını karşılamak için gerekli orman alanıdır.
- **Otlatma alanı ayak izi:** Et, süt, deri ve yün üretmek için yetiştirilen çiftlik hayvanlarının toplam otlatma alanıdır.
- **Yerleşim alanları ayak izi:** Konut, ulaşım, endüstriyel yapılar ve enerji santralleri gibi ihtiyaçlarımızın karşılanması ile ilgili altyapı ve üstyapı ile kaplı alanların büyüklüğüdür.
- **Su ürünleri ve balıkçılık sahası ayak izi:** Tuzlu su ve tatlı sulardan tutularak tüketilen canlı türleri dikkate alınarak balık ve diğer deniz mahsulleri için gereken üretim alanıdır.

Dünya Limit Aşımı Günü

İnsanların doğa üzerindeki yıllık talebinin, dünyanın bir yılda sağlayabileceği kapasiteyi aştığı tarihi gösterir. Bu tarih her yıl Küresel Ayak İzi Ağı (Global Footprint Network) tarafından yıllık karbon salımı, ormanlık alan biyokapasitesi ve ekolojik ayak izi bileşenlerindeki değişiklikler esas alınarak hesaplanır. Bu hesaplamalar ve veriler, gezegenimizin 12 ayda ürettiği doğal kaynağı 8 ay içinde tükettiğimizi ve her geçen gün doğal kaynaklar açısından Dünya'ya karşı daha da borçlandığımızı gösteriyor. Dünya Limit Aşım Günü tarihi 2011 yılından beri her yıl üç gün öne kayıyor. 2021 için bu tarih 29 Temmuz'du.

Türkiye'nin Ekolojik Ayak İzi Bileşenlerinin Oranları

KARBON AYAK İZİ

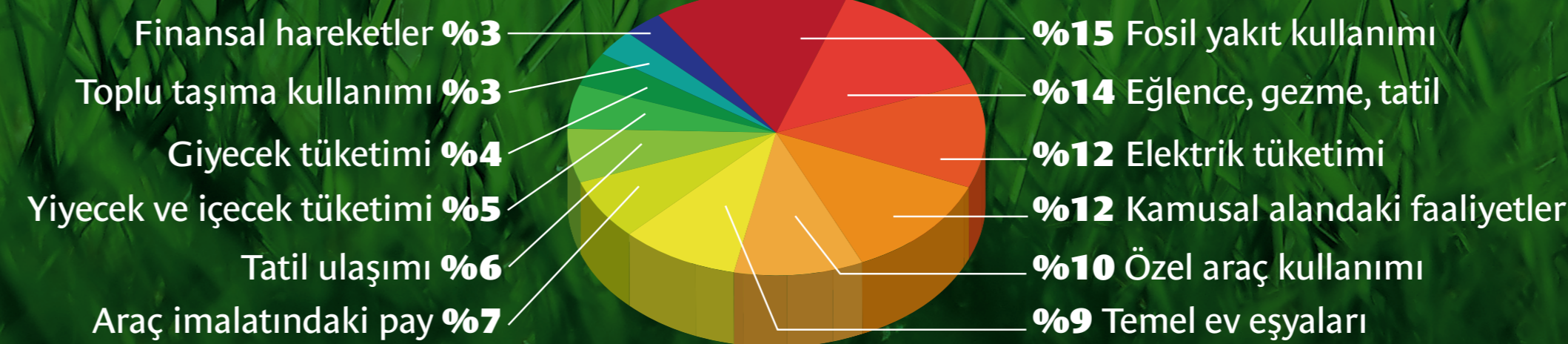
İnsan faaliyetlerinin çevreye verdiği zararın birim karbondioksit cinsinden ölçüsüdür. Küresel ısınmanın başlıca nedenidir. Birincil karbon ayak izi, evsel enerji tüketimi ve ulaşım dâhil olmak üzere, fosil yakıtların yanmasıyla ortaya çıkan doğrudan CO₂ emisyonlarının ölçüsüdür. İkincil karbon ayak izi ise kullandığımız ürünlerin tüm yaşam döngüsünden yani bu ürünlerin imalatından bozulmalarına kadarki süreçle ilgili dolaylı CO₂ emisyonlarının ölçüsüdür.

Beslenme alışkanlıklarımızdan ulaşım şeklimize ve enerji tüketimimize göre hepimizin karbon ayak izi farklılık gösterir. Karbon ayak izinde en büyük payı olan etmenler fosil yakıtların kullanılması, enerji tüketimi, sanayileşme, hayvancılık, atık maddeler ve insanların günlük hayatlarında edindikleri bazı alışkanlıklar ve davranışlardır.

Dünyada kişi başı yıllık CO₂ emisyonu miktarı yaklaşık 7 tondur. 2017 yılı verilerine göre, ABD'de bir kişinin bir yılda ürettiği CO₂ miktarı ortalama 20,4 ton iken, Türkiye'de bu miktar 3,2 ton kadardır.

Bir kişinin karbon ayak izini oluşturan etmenler:

SU AYAK İZİ

Bir bireyin, topluluğun veya işletmenin tarımsal, endüstriyel veya evsel su ayak izi, tüketim veya üretim aşamasında kullandığı toplam tatlı su hacmi olarak tanımlanır. Su kullanımı, birim zamanda tüketilen (buharlaştırılan) ve/veya kirlenen su hacmi olarak ölçülür.

Mavi su ayak izi, yüzey ya da yer altı kaynaklarından (göller, nehirler, sulak alanlar gibi) gelen suyun hacmidir. Sulu tarım, sanayi ve evsel su kullanımının her biri mavi su ayak izine sahip olabilir.

Yeşil su ayak izi, toprağın kök bölgesinde depolandıktan sonra ya buharlaşmayla kaybedilen ya da yağışlardan kaynaklanan su miktarıdır. Özellikle tarım, bahçecilik ve ormancılık ürünleri ile ilgilidir.

Gri su ayak izi, kirli ve atık suları seyreltmek ve temizlemek için gereken su hacmidir.

Dünyada kişi başı yıllık su tüketimi ortalama 800 m³ civarındadır. Dünya nüfusunun yaklaşık %20'sine karşılık gelen 1,4 milyar insan yeterli içme suyundan yoksun iken 2,3 milyar kişi de temiz içilebilir suya ihtiyaç duymaktadır. Dünya'yı tehdit eden en büyük sorunlardan biri olarak görülen su kıtlığının en önemli nedeni gezegenimizdeki su kaynaklarının sorumsuzca tüketilmesidir.

PLASTİK AYAK İZİ

Çevre kirliliğine neden olan atık maddelerin başında doğada çözünmesi son derece zor bir malzeme olan plastik geliyor. Her bir bireyin yıllık olarak doğaya bıraktığı plastik atık miktarı, plastik ayak izi kavramıyla hesaplanıyor.

Doğadaki Ayak İzlerimizi Nasıl Azaltabiliriz?

- Yürüyün, bisiklet veya toplu taşıma araçlarını tercih edin, özel aracınızda birden fazla kişiyle seyahat edin, uçak yolculuklarınızı azaltın, hibrit araç kullanın.
- Doğal kaynakları ve özellikle de suyu tasarruflu ve dikkatli kullanın.
- Enerji kullanımınızı dengeleyin, gereksiz cihazları ve ışıkları kapatın, evinize ısı yalıtımını yapın, enerji verimli ampulleri ve elektrikli eşyaları kullanın.
- Yeşil ve alternatif enerji kaynaklarını (güneş, rüzgâr ve biyoenerji gibi) kullanın.
- Atıkları türlerine göre ayrıştırarak geri dönüştürmelerini sağlayın, organik atıklarınızı toprağa geri kazandırın.
- Geri dönüşümlü ürünler tercih edin.
- Elektronik eşyalarınızı sık sık yenilemeyin, ihtiyaçlarınıza yetecek sayıda elektronik cihaza sahip olun.
- Beslenme alışkanlıklarınızı değiştirin, ihtiyacınız kadar gıda tüketin, üretiminde daha az karbon salımına neden olan besinleri ve yerel ürünleri tercih edin.
- Yeşil alanları koruyun ve daha çok ağaç dikin.
- Çevre temizliğine dikkat edin, doğayı ve canlıları koruyun.
- Ekoloji, çevre ve doğa konularında bilinçlenin.

Kaynaklar

<https://data.footprintnetwork.org/>
<https://footprintnetwork.org/>
<https://www.nature.org/en-us/get-involved/how-to-help/carbon-footprint-calculator/>
<https://www.footprintnetwork.org/our-work/climate-change/>
<https://www.footprintnetwork.org/>
<https://www.sciencedirect.com/topics/engineering/water-footprint>
<https://www.overshootday.org/>